

ПЕРЕДМОВА

Черговий том збірника наукових праць «Наукові записки НаУКМА» (Серія «Теорія та історія культури») пропонує читацькій увазі низку статей, що охоплюють насамперед проблеми теорії та історії культури, музеєзнавства, а також археологічні, етнологічні, мистецтвознавчі дослідження, які мають культурологічний ракурс наукового узагальнення.

Статті, що увійшли до збірника, відображають певні результати наукової роботи викладачів та аспірантів кафедри культурології НаУКМА, яка виконувалась у межах загальної теми «Теоретичні та прикладні аспекти культурологічного знання» (затверджено на засіданні кафедри культурології від 03.02.2014, протокол № 4; термін виконання: 01.2014–12.2018). Її мета – з'ясувати співвідношення теоретичного та прикладного вимірів досліджень у галузі культурології та їхнього практичного застосування (керівник теми – д-р філол. наук, проф. М. А. Собуцький). Позитивним здобутком тому став також науковий і практичний досвід представників інших установ, зокрема Інституту археології НАН України, що тісно співпрацюють як з кафедрою культурології, так і з магістерською програмою з археології та давньої історії України кафедри археології НаУКМА.

У розділі «Теорія культури» запропоновано дослідження Ю. В. Джулая та О. О. Кирилової. Ю. В. Джулай, проаналізувавши концепцію багаторівневого порівняння наближення культури сміху М. Гоголя та Ф. Рабле й критику концепції «сміхової культури» М. Бахтіна, наголошує на можливості виділення реального формату (зіставлення героїв картин червеного гріха) письма Ф. Рабле в поемі М. Гоголя «Мертві душі». Праця О. О. Кирилової присвячена специфіці дослідження аналогового періоду «декадентського кінематографа» (кінець 1980-х – початок 1990-х років). Короткометражні екранізації новели Федора Сологуба «Тіні й світло» (1912) в екранних версіях Івана Попова (1991) та Лариси Осипової (1992) автор розглядає в культурологічному вимірі.

У наступному розділі «Історія культури» насамперед представлено розвідку М. С. Шагурі, яка, звертаючись до трагедії Есхіла «Перси», наголошує, що вона побудована на міфологічній основі, з тією тільки різницею, що цей міф створений драматургом на основі подій, що відбувались недавно (історичні події греко-перських воєн). Читача має зацікавити дослідження М. Л. Данченко, присвячене культурі рококо

в Угорщині початку XVIII ст., що ґрунтується на аналізі полотен Адама Маньокі та «Листів з Туреччини» Келемена Мікеша, а також франкомовних статтях угорських учених-барокознавців. Р. В. Демчук вважає, що Росія дійсно сприйняла візантійську версію християнства, проте переклала спадок у річчій власній психології та ментальності. Автор акцентує увагу на аналізі так званої російської релігійної філософії XIX ст.

Незважаючи на те, що згідно зі структурою збірника ми ознайомлюємо спочатку з працями теоретичного плану, а потім з дослідженнями, де значна увага насамперед приділяється історії світової культури, всі статті так чи інакше інтегрують у собі теоретичні та історичні начала. Існує думка, що саме в цьому полягає іманентна специфіка власне культурологічного підходу до вивчення проблем людини і суспільства.

У розділі «Археологія та давня культура» авторами запропоновано для обговорення в низці випадків досить проблемні висновки. Убачаючи в так званих «повітряних похованнях» дуже давню традицію передовсім Анатолії та Закавказзя, Д. О. Король вважає можливим її поширення на терени України, а також висловлює припущення щодо практикування екскарнації трипільцями («услід за своїми анатолійськими предками»). С. Ж. Пустовалов, зауваживши, що до раннього періоду епохи бронзи практично немає відхилень від стандартних поз небіжчиків, аналізує деякі ямні та катакомбні поховання, в яких у позі померлих відбилась особисте до них ставлення їхніх родичів та близьких. Автор підкреслює, що прояв певних емоцій у поховальному обряді є ознакою суспільств, що перебувають на ранньодержавному рівні. Предмети озброєння (наконечники стріл), спорядження коня (вудила, збруйні кільця, вухналі) та інші речі військового (радше подвійного) призначення (кінців'я ременя, пряжки та їхні рамки, оселок з отвором, стрижень з рухомим кільцем), виявлені на селищі доби Київської Русі та монголо-литовського періоду в Софіївській Борщагівці, ґрунтовно аналізують І. А. Готун, О. М. Казимір та Д. О. Шахрай.

Розділ «Етнологія» представляє дослідження Ю. І. Нікішенка, яка простежує співіснування в традиційно-побутовій культурі українців двох знакових систем – речі та орнаменту. Автор доходить висновку, що у функціях орнаментованих речей відбулися певні зміни: зокрема, етнознакові, оберегові функції поступаються

місцем естетичним, зрештою, етнознакова функція до орнаментованих речей повертається в дещо іншому форматі (коли річ виступає як сувенір, подарунок).

У розділі «Мистецтвознавство» Н. В. Павліченко, досліджуючи архівні пам'ятки, звертається до життя й творчості Івана Селезньова, а О. М. Петрова, пригадавши виставку львівських художників у Києві (січень 1983 р.), де експонували твори Любомир Медвідь, Олег Мінько та Зиновій Флінта, зосереджується на трьох періодах творчості Олега Мінька. М. А. Собуцький наголошує на неоднозначності розуміння в історії світової думки поняття утопії та здійснює аналіз фільмів О. Довженка «Іван» (1932) та «Аероград» (1935), щоб з'ясувати специфіку тогочасної мілітаристичної утопії. Нагадавши пояснення потягу до смерті З. Фройдом, О. В. Брюховецька аналізує «Тіні забутих предків» М. Коцюбинського та С. Параджанова, де це почуття сублімується і виходить у потойбіччя естетичного (потягу до зображення смерті).

Слід зауважити, що в межах кожної соціальної та гуманітарної науки можна виділити певне поле досліджень, які стосуються соціально-консолідуючих, нормативно-регулятивних, ціннісно-змістових, знаково-комунікаційних та соціально-відтворюючих аспектів видів та форм людської діяльності. Цей ракурс наукового узагальнення називають культурологічним, оскільки він спрямований до специфічного предмета – нормативно-ціннісної регуляції всякої діяльності.

У розділі «Музеєзнавство» О. В. Бондарець, аналізуючи співпрацю, зокрема, кафедри культурології факультету гуманітарних наук НаУКМА з музеями, наголошує на важливості узагальнення подібного досвіду в межах одного з напрямів музейної педагогіки.

Сподіваємося, що проблемні, інколи відверто полемічні матеріали цього тому зацікавлять як науковців, викладачів, спудеїв вищих закладів освіти, працівників культурно-освітніх установ, так і всіх, кому небайдужі проблеми культури, а також спонукатимуть до подальших наукових досліджень.

Оксана Бондарець